

گسترش
نابرابری دیجیتال

درباره آیدیت جدید یوتیوب
و چالش تولید محتوای مستقل

محمد رهبری

پژوهشگر شبکه‌های
اجتماعی

درآمد یوتیوبی براساس تولید محتوا و بازدید در پلتفرم یوتیوب، در سال‌های اخیر یکی از مهم‌ترین امکان‌های درآمدزایی برای فعالان رسانه‌ای بود. این فرصت به آن‌ها اجازه می‌داد تا بدون وابستگی به سازمان یا شرکت خاصی، کسب درآمد کنند. براساس برخی تخمین‌ها، بسیاری از کانال‌های یوتیوبی ماهانه چندین هزار دلار درآمد داشتند و کانال‌های پرطرفدار حتی به چندصد هزار دلار در ماه می‌رسیدند. اما آیدیت جدید یوتیوب، تغییرات جدی در این روند ایجاد کرده است. بازدیدهایی که از ایران یا با VPN انجام می‌شوند، به‌عنوان ترافیک کم ارزش تبلیغاتی شناسایی شده و درآمدی از آن‌ها حاصل نمی‌شود. در نتیجه درآمد یوتیوبرهای فارسی‌زبان تا ۸۰ درصد کاهش یافته است. در سطح جهانی نیز یوتیوب قوانین تازه‌ای برای «محتوای غیر اصیل» (Inauthentic Content) وضع کرده که بر درآمد کانال‌ها تأثیر مستقیم دارد. این تغییرات، بر اقتصاد تولید محتوا در ایران تأثیرات گسترده‌ای خواهد داشت. در سال‌های اخیر، رسانه‌های آنلاین تصویری در داخل و خارج کشور توانسته بودند مخاطب خود را پیدا کنند و محتوای متنوعی در حوزه‌های سرگرمی، اقتصاد، جامعه‌شناسی و سیاست تولید کنند. بسیاری از این تولیدات در شبکه‌های اجتماعی دیگر مانند اینستاگرام یا یوتیوب می‌شدند و فضایی مستقل و خارج از نظارت رسمی ایجاد کرده بودند. در حوزه سرگرمی، برنامه‌هایی نظیر «عشق ابدی» (Blind date) را در این چارچوب می‌توان ارزیابی کرد. اما مهم‌تر از آن، بسیاری از تولیدات گفت‌وگومحور در موضوعات اجتماعی و سیاسی نیز از این جنس بودند. اکنون اما بسیاری از این صفحات با بحران مالی روبرو شده‌اند. در نتیجه تولید محتوای مستقل و انتقادی با چالش‌های جدی مواجه خواهد شد. بسیاری از رسانه‌هایی که متکی به درآمد‌های یوتیوبی بودند، شاید تعلیل شوند یا تغییر ماهیت دهند. بسیاری از آن‌ها شاید به سمت پیدا کردن اسپانسرهایی بروند که در عمل ممکن است بر جهت‌گیری برنامه‌شان اثر بگذارد. به تعبیر دیگر، این اتفاق منجر به افزایش نابرابری دیجیتال خواهد شد. کسانی که دسترسی به منابع مالی خارجی یا دولت‌ها دارند، همچنان می‌توانند تولید محتوا را ادامه دهند؛ اما تولیدکنندگان مستقل و کوچک‌تر عملاً حذف می‌شوند. این شکاف اجتماعی می‌تواند به تمرکز قدرت رسانه‌ای در دست گروه‌های خاص منجر شود. از این منظر، آیدیت جدید یوتیوب تأثیر مثبتی برای جامعه ایران نخواهد داشت؛ چراکه تولید محتوای «مستقل و متکثر» را به سمت تولید محتوای «وابسته و متمرکز» سوق خواهد داد. اگر چه شبکه‌های اجتماعی دیگر همچنان امکان تولیدات متنوع را فراهم می‌کنند، اما برنامه‌های طولانی و باکیفیت احتمالاً وابسته به مراکز قدرت با ثروت خواهند شد. این روند می‌تواند به افزایش کنترل رسانه‌ای و تضعیف قدرت جامعه در برابر شرکت‌ها یا دولت‌ها منجر شود. وابستگی رسانه‌ای به شرکت‌ها یا دولت‌ها (چه در داخل، چه در خارج)، قدرت جامعه را تضعیف می‌کند. بنابراین این می‌تواند گفت‌که یک بار دیگر تحریم‌ها، به شکل غیر مستقیم - به جامعه ایران آسیب وارد کرد. این در حالی است که برخی معتقدند، آیدیت جدید یوتیوب در مجموع اتفاق خوبی است؛ چراکه یوتیوبرها مخالف رفع فیلتر این پلتفرم بودند. از طرف دیگر، این به روزرسانی احتمالاً منجر به کاهش کاربران یوتیوب در ایران نیز خواهد شد. در سال‌های اخیر، تولید محتوا در یوتیوب با انگیزه‌های مالی، افزایش یافته بود و همین انگیزه‌های اقتصادی باعث تبلیغ بیشتر یوتیوبر در جامعه برای جذب مخاطب و در نتیجه افزایش بازدید شده بود؛ امری که منجر به افزایش کاربران یوتیوب در ایران شده بود. اما با از بین رفتن این انگیزه، احتمالاً تعداد کاربران یوتیوب در ایران کاهش پیدا کند. در حال حاضر مهم‌ترین کارکرد این پلتفرم در میان ایرانیان، از جنس سرگرمی است؛ اما این آیدیت احتمالاً یوتیوب را مجدداً به پلتفرمی آموزشی برای ایرانیان تبدیل خواهد کرد و عمده کاربران آن، با انگیزه‌های آموزشی از آن استفاده خواهند کرد. این انگیزه، خود به تنهایی موجب جذب شمار زیادی از کاربران به این پلتفرم شده است؛ به ویژه آن که آمارها نشان می‌دهد، حدود ۵۰ درصد دانشجویان دانشگاه‌های دولتی از یوتیوب استفاده می‌کنند. به طور کلی آیدیت جدید یوتیوب در ایران، نه تنها یک تغییر فنی ساده نیست، بلکه پیامدهای اجتماعی و سیاسی مهمی دارد. کاهش درآمد یوتیوبرها، حذف تدریجی تولیدکنندگان مستقل و افزایش وابستگی رسانه‌ای به مراکز قدرت، نشان می‌دهد که جامعه ایران بار دیگر تحت تأثیر سیاست‌های جهانی و تحریم‌های غیرمستقیم آسیب دیده است. این تحول، ممکن است آینده‌ی تولید محتوای مستقل را با چالش‌های جدیدی روبرو کند.

۱۶

۲۴ ساعت

24 HOURS

hammihanmedia@gmail.com
@Hammihanonline

• صاحب امتیاز و مدیرمسئول: غلامحسین کرپاسچی
• مشاوران: عباس عیدی و احمد زیدآبادی
• سردبیر: محمدجواد روح • معاون سردبیر: مهرداد خدیر • دبیر آنلاین: شبنم رحمتی
• دبیران گروه‌ها: فرزانه طهرانی (اقتصاد) • آرمن منتظری (دیپلماسی و بین‌الملل)
• علی ورامینی (رسانه و فرهنگ) • سمیه متقی (سیاست) • الناز محمدی (جامعه) • آرش خاموشی (عکس)
• مدیراداری و آگهی‌ها: شاهرخ حیدری
• مدیر هنری: مهدی قربانی تبار
• هادی حیدری (طرح و کاریکاتور) • حروفچینی و ویراستاری: شهرام هادی

• تلفن روابط عمومی: ۸۸۷۴۹۳۰۰ • تحریریه: ۸۸۷۳۰۲۹۱ • آگهی‌ها: ۸۸۷۳۵۲۰۷ • نشانی: خیابان شهید بهشتی، خیابان پاکستان، کوچه دوازدهم، پلاک ۱۸
• لینوگرافی و چاپ: هم‌میهن • تلفن چاپخانه: ۰۲۱۴۶۸۱۱۱۴ • توزیع: نشر گستر امروز نوین • تلفن: ۰۲۱-۶۱۹۳۳۰۰۰

عکس: Shutterstock

تیر خلاص بر درآمد دلاری

بررسی جدیدترین تصمیم یوتیوب که «آی پی‌های» ایرانی را شناسایی و درآمد یوتیوبرها را به حداقل رساند

می‌توان با خرید فیلترشکن‌ها این موضوع را مدیریت کرد. مسئله‌ای که حداقل در کوتاه‌مدت امکان‌پذیر نیست؛ چراکه نمی‌توان به یک جامعه ۳۰ میلیونی ایرانی در یوتیوب، فیلترشکن‌های امن فروخت. در واقع سازماندهی کردن چنین موضوعی در کوتاه‌مدت امری نشدنی است. یکی از مسائلی که باید به آن توجه کرد «IP Leak» است. با این توضیح ساده‌تر که موقعیت مکانی فیلترشکن کاربر، آلمان را نشان می‌دهد اما در برخی موقعیت‌ها شما لو می‌روید که واقعاً کجا هستید. یعنی موقعیت مکانی فیلترشکن، کشور آلمان است اما موقعیت مکانی موبایل شما برای کشور ایران است و همین موضوع را گوگل به راحتی تشخیص می‌دهد. این همان فیلترشکن نامنی است که دارند سرور در ایران، همان «آی‌پی» را به ۳۰۰ نفر فروخته و بازم گوگل به راحتی متوجه می‌شود که این کاربرها از یک کشور غیر مجاز به یوتیوب وصل شده‌اند.

▼ رفع فیلترینگ راه چاره نیست

بسیاری تصور می‌کنند که با رفع فیلترینگ یوتیوب، این مشکل برای یوتیوبرها و سازنده‌های ویدئو در این شبکه اجتماعی حل می‌شود اما اصلاً چنین نیست. با توجه به تحریم گسترده ایران و عدم تجارت آزاد، بسیاری از برندهای خارجی در ایران شعبه یا نمایندگی ندارند بنابراین شرکت گوگل برای حمایت از تبلیغ‌دهنده‌ها، این تبلیغات را اصلاً برای کاربران ایرانی نشان نمی‌دهد. اگر رفع فیلتر هم رخ دهد بازم تفاوتی ایجاد نمی‌کند چون به طور مثال شرکت آدیداس یا نایکی که نمایندگی اصلی در ایران ندارند اصلاً تفاوتی ندارد یوتیوب در ایران فیلتر باشد یا خیر؛ زیرا کاربران یوتیوب فارسی دسترسی آزاد به این برندهای معتبر ندارند که بخواهند از آن خرید کنند. موضوعی که در درازمدت می‌تواند کمک‌حال یوتیوبرها و کاربران آن باشد، رفع تحریم‌ها و حضور برندهای معتبر در کشور ایران است.

▼ راهکار موقت

در حال حاضر باید یوتیوبرها درصد جذب کاربران خارجی باشند که به راحتی به یوتیوب دسترسی دارند. ساختن ویدئوهایی با زبان انگلیسی با کمک هوش مصنوعی می‌تواند کاربران خارجی را به کانال‌های کاربران ایرانی بیاورد. از طرف دیگر تولیدکنندگان محتوا از این به بعد باید مدل درآمدی خود را از «تبلیغات گوگل» به سمت «حضور اسپانسر» تغییر دهند. بازدید یوتیوبرها کاهش پیدا نکرده بلکه میزان درآمد و محاسبه آن هاست که دستخوش تغییر شده است. اگر یک یوتیوبری به ازای هر ویدئو، ۵۰۰ هزار بازدید داشت همچنان همین بازدید را خواهد گرفت، بنابراین می‌تواند با تیکه بر همین بازدید سراغ اسپانسرهای باکیفیت برود.

▼ رونق پلتفرم‌های داخلی؟

یکی از تئوری‌ها این است که پلتفرم‌های داخلی با شرایط پیش‌آمده رونق بیشتری خواهند گرفت؛ چراکه حالا سازندگان برنامه در یوتیوب به سمت پلتفرم‌های داخلی می‌روند. البته نمی‌توان این موضوع را با قطعیت گفت؛ چراکه آپارات سهم ۵۰ تا ۷۰ درصدی از درآمد را به تولیدکننده می‌دهد، اما به دلیل پرداخت ریالی و عدم امکان رقابت با نرخ دلار، حتی درآمد ۵/۵۰۰ دلاری یوتیوب، همچنان ارزش اقتصادی و ثبات بیشتری نسبت به درآمد ریالی دارد. حتی با چنین شرایطی یوتیوب درآمد به مراتب بالاتری در قیاس با پلتفرم‌های داخلی دارد. البته که سایر پلتفرم‌ها که می‌توانند هزینه تولید یک برنامه داخلی را تقبل کنند با استفاده از تبلیغات گسترده، می‌توانند از شرایط فعلی نهایت بهره را ببرند و مخاطبان فارسی زبان را به سمت خودشان بکشانند.

برترین‌های ۲۰۲۵

سورپرایزی در کار نبود

گروه ورزش هم‌میهن: مراسم رسمی اهدای جوایز «The Best» که ۱۶ دسامبر در شهر دوحه برگزار شد، سورپرایزی نداشت. براساس نتایج اعلام‌شده و البته طبق انتظار، عثمان دمبله، مهاجم باشگاه پاری سن ژرمن فرانسه، عنوان بهترین بازیکن سال فوتبال جهان را از آن خود کرد. همچنین جایزه بهترین مربی سال به لوئیس انریکه، سرمربی تیم پارسی، تعلق گرفت. معرفی بهترین‌های سال با بهترین دروازه‌بان‌ها شروع شد. جان لونجی دوناوما به‌عنوان بهترین دروازه‌بان مرد سال ۲۰۲۵ جهان انتخاب شد. دروازه‌بان شماره ۲۵ منچستر سیتی، آلیسون بکر از لیورپول، تیبو کورتوا از رئال مادرید، امیلیانو مارتینز از آستون ویلا، مانوئل نویر از بایرن مونیخ، داوید رایا از آرسنال، یان سومر از اینتر و وویژک شرنی از بارسلونا را شکست داد و این جایزه معتبر را از آن خود کرد. از طرفی هانا همپتون، دروازه‌بان تیم ملی زنان انگلیس و چلسی، در بخش زنان نیز جایزه برترین دروازه‌بان را به دست آورد. در بخش بعدی، جوایز پوشاک و مارا که به بهترین گل سال مردان و سال زنان تعلق می‌گیرد، به سانتیاگو مونتیبل، بازیکن آرژانتینی تیم ایندپندنته و لیزبث اووایه بازیکن مکزیکی تیرگر رسید. در جایزه برترین‌های سال ۲۰۲۵ اما مردم عراق توانستند با نشان دادن فرهنگ خود، سهم بزرگ و قابل توجهی از جوایز سال ۲۰۲۵ را نصیب خود کنند. جایزه بهترین هواداران سال را عراقی‌ها کسب کردند. طرفداران تیم زاخو که در جریان دیدار این تیم مقابل الخدود، هزاران عروسک و اسباب‌بازی را به داخل زمین مسابقه پرتاب و جمع‌آوری کردند تا به کودکان بیمار اهدا شود، تقدیر شدند. حالا عراقی‌ها در کنار اینکه می‌توانند به داشتن ورزشگاه‌های پنج ستاره افتخار کنند، به داشتن فرهنگ قابل توجهی که در رسانه‌های دنیا فراگیر شد نیز می‌توانند ببالند. اولین برنده‌ای که در مراسم نامش اعلام شد، سارینا ویگمن، سرمربی پرافتخار هلندی تیم ملی زنان انگلیس، بود که باز هم به این جایزه دست پیدا کرد. این سرمربی ۵۶ ساله هلندی، حالا برای پنجمین بار به این افتخار دست یافته است. او در سال ۲۰۲۵ یکی از موفق‌ترین سال‌های دوران مربیگری خود را تجربه کرد. افتخارات اصلی او در این سال قهرمانی در یورو زنان ۲۰۲۵ و جایزه یوهان کریوف، برای بهترین مربی فوتبال زنان در بایرن د اور ۲۰۲۵ بودند. ویگمن در سال ۲۰۲۵ انگلیس را به قهرمانی دوباره در جام ملت‌های اروپا رساند. شیر زنان در فینال، اسپانیای قهرمان جهان را پس از تساوی ۱-۱، در ضربات پنالتی ۳-۱ شکست دادند. این پیروزی، دومین قهرمانی پیاپی انگلیس بود و ویگمن را به اولین مربی تبدیل کرد که سه یورو متوالی را فتح می‌کند (یکی با هلند در ۲۰۱۷ و دو تا با انگلیس در ۲۰۲۲ و ۲۰۲۵). در بخش زنان، سرمربی و کاپیتان تیم ملی فوتبال زنان ایران، یعنی مرضیه جعفری و زهرا قنبری هم حق‌را داشتند. مرضیه جعفری در بخش بهترین بازیکن سال به ترتیب به آیتانا بونماتی، کلی و لیتیمور رأی داده بود. زهرا قنبری هم در این بخش آیتانا بونماتی، الکسیا پوتیاس و کلی را انتخاب کرده است. در بخش بهترین سرمربی سال، انتخاب‌های مرضیه جعفری به ترتیب رنه اسلگرز، بومپاستور و سارینا ویگمن بوده و زهرا قنبری هم به همین، خیرالدو و سارینا ویگمن رأی داده است. در بخش برترین دروازه‌بان‌ها هم مرضیه جعفری به اندرو و اناستوری رأی داده و انتخاب زهرا قنبری هم هانا همپتون و کاتا کول بوده است. سپس جایزه بهترین سرمربی مرد سال هم به لوئیس انریکه سرمربی پاری سن ژرمن اهدا شد که تیمش را فصل قبل به قهرمانی لیگ قهرمانان اروپا رساند. در بخش بعدی بهترین بازیکن زن سال معرفی شد که برای سومین مرتبه این جایزه به آیتانا بونماتی، ستاره تیم زنان اسپانیا و بارسلونا رسید. پس از آن هم عثمان دمبله به‌عنوان بهترین بازیکن مرد سال معرفی شد تا همانند توپ طلای فرانس فوتبال، در این مراسم هم به جایزه خاص دیگری دست پیدا کند. بسیاری از کارشناسان و مربیان مطرح دنیای فوتبال بر این عقیده بودند که حداقل در مراسم برترین‌ها در بخش مردان، رافینیا بربیلی و بازیکن تیم فوتبال بارسلونا باید به این مهم برسند. رافینیا در سالی که گذشت موفق شد طی ۵۹ مسابقه ۲۸ بار گلزنی کند و ۲۳ پاس گل بدهد. این آمار به مراتب از عملکرد عثمان دمبله بهتر بود اما عملکرد تیمی دمبله و البته تأثیر او بر قهرمانی پارسی‌ها در لیگ قهرمانان اروپا باعث شد تا آرا به سمت او بچرخد. از طرف دیگر، حضور نیافتن کریس رونالدو مهاجم تیم ملی پرتغال و تیم فوتبال النصر عربستان در این مراسم رأی‌گیری باعث شد تا بار دیگر صاحب‌های او علیه فراگیر شود. رونالدو از سالی که نتوانست جایزه برترین‌های فیفا را کسب کند این نهاد را به جانبداری و حتی «سیرک» تشبیه کرد. با این حال مقررات فیفا این امکان را فراهم می‌کند که در صورت عدم مشارکت کاپیتان تیم ملی، یکی دیگر از بازیکنان ملی جایگزین او در فرایند رأی‌دهی شود.

بازگشت همه به سوی اوست

دوست عزیز جناب آقای شروین کرمانشاهی

درگذشت پدر گرامیتان را تسلیت می‌گوییم. خداوند ایشان را رحمت کند و به جنابعالی و خانواده محترم سلامتی و صبر عطا فرماید.

غلامحسین کرپاسچی

عکس: Getty Images